

Genderově podmíněné násilí na ženách Zločiny páchané ve jménu tzv. „cti“, ženská obřízka

Istanbulská úmluva (výběr)

Preambule

Uvědomující si s hlubokým znepokojením, že ženy a dívky jsou často vystaveny závažným formám násilí, jako je domácí násilí, sexuální obtěžování, znásilnění, nucený sňatek, **zločiny páchané ve jménu takzvané „cti“ a mrzačení genitálií**, jež představují závažné porušení lidských práv žen a dívek a obrovskou překážku dosažení rovnoprávnosti mezi ženami a muži;

Článek 38 – Mrzačení ženského genitálu

Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření, aby byly klasifikovány jako trestné následující úmyslné činy:

- a. provedení obřízky, infibulace či jakéhokoli jiného zmrzačení celku nebo kterékoli části ženských velkých i malých stydkých pysků či klitorisu;
- b. nucení žen ke kterémukoli ze zákroků uvedených v bodu 1 nebo zprostředkování téhož;
- c. vybízení či nucení dívek k podstoupení kteréhokoli ze zákroků uvedených v bodu či zprostředkování téhož;

Článek 42 – Nepřijatelná ospravedlnění zločinů, včetně zločinů spáchaných ve jménu tzv. „cti“

1. Strany učiní nezbytná legislativní či jiná opatření pro to, aby při trestním řízení zahájeném v souvislosti s kterýmkoli násilným činem spadajícím do působnosti této úmluvy, **nemohlo být na kulturu, zvyklosti, náboženství, tradice či takzvanou „čest“ pohlíženo jako na ospravedlnění těchto činů**. Týká se to zejména tvrzení, že oběť překročila kulturní, náboženské či tradiční normy nebo obyčeje přístojného chování.
2. Strany učiní nezbytná legislativní či jiná opatření pro to, aby skutečnost, že ku spáchání jakéhokoli činu uvedeného v odstavci 1 bylo určitou osobou navedeno dítě, neumenšovala trestní zodpovědnost dané osoby za spáchaný čin.

Istanbulská úmluva věnuje zvláštní pozornost zranitelným osobám, mezi něž patří **migrantky** (legální i nelegální) a **žadatelky o azyl**. Jednak proto, že se snadno stávají oběťmi násilí (mohou se stát oběťmi obchodování s lidmi nebo uvíznou v násilném vztahu, protože jejich status / povolení k pobytu se odvíjí od partnera / manžela), a také proto, že ze své země původu mohou prchat před řadou „tradičních“ praktik (např. tzv. „ženskou obřízkou“, tedy mrzačením genitálií – dále „FGM“) a dalšími „kulturními zvyky“.

Istanbulská úmluva v čl. 60 výslovně požaduje, aby genderově podmíněné násilí vůči ženám bylo uznáno jako forma perzekuce ve smyslu článku 1, A (2) úmluvy z roku 1951, upravující status uprchlíků, a jako **forma závažné újmy, zakládající potřebu doplňkové/dodatečné ochrany**. Článek 61 dále požaduje, aby **oběti násilí vůči ženám, jež potřebují ochranu, bez ohledu na jejich status nebo místo pobytu, nebyly za žádných okolností navraceny do kterékoli země, kde by byly ohroženy na životě nebo kde by byly vystaveny mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu**.

Škodlivé tradiční praktiky se navíc stále vyskytují v některých komunitách i **v zemích Evropské unie**, jako např. výskyt FGM ve Velké Británii u žen, které pocházejí ze zemí, kde je tradičně praktikována. FGM je v Anglii a ve Walesu trestným činem již od roku 1985 (samostatný zákon je z roku 2003, ve Skotsku z roku 2005), i tak ale její výskyt jde jen v Anglii a Walesu do desítek (!): statistická data jsou pořizována např. v porodnicích, kdy je v dětství provedená obřízka u ženy objevena. Od začátku roku 2015 probíhá v Anglii soud s lékařem, který měl FGM v jedné londýnské nemocnici provádět a zároveň proti dalšímu muži, který praktikování FGM ve své komunitě propagoval.

Genderově podmíněné násilí na ženách Zločiny páchané ve jménu tzv. „cti“, ženská obřízka

Mezi další země Evropy, kde je výskyt FGM sledován, patří Francie, Německo, Itálie, Nizozemsko, Norsko, Španělsko a Švédsko, přičemž Švédsko FGM explicitně zakázalo již v roce 1982 a od roku 1999 je provedení FGM trestné i když je provedena v zahraničí. **Istanbulská úmluva** mimochodem **požaduje zrušení zásady oboustranné trestnosti**. To znamená, že smluvní strany musí vzít do své jurisdikce čin provedení FGM ve třetí zemi nebo na jednom ze svých státních příslušníků nebo rezidentů, i když FGM není v té zemi, kde byla provedena, trestným činem (článek 44).

Celosvětově UNICEF odhaduje výskyt FGM u 125 milionů žen a dívek. I když i v afrických zemích je FGM postupně zakazována (viz Protokol k Africké chartě práv z Maputo, který zakazuje i další tradiční praktiky), stále se odhaduje, že je FGM ohroženo kolem 30 milionů dívek mladších 15 let.

Co přesně FGM, neboli „ženská obřízka“, představuje?

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) existuje několik typů tohoto zákroku, který se provádí obvykle nožem, žiletkou či nůžkami:

- Typ I: částečné nebo úplné odstranění viditelných pohlavních orgánů – klitorisu a okolí (klitoridektomie).
- Typ II: částečné nebo úplné odstranění vnějších pohlavních orgánů (viz typ I) a malých stydkých pysků s / bez obřezání velkých stydkých (excize).
- Typ III: zúžení poševního otvoru a vytvoření kryjícího uzávěru tím, že jsou malé a/nebo velké pysky obřezány a tkáň spojena, s / bez odstranění viditelné části klitorisu (infibulace).
- Typ IV: zahrnuje zákroky, které nelze zařadit do předchozích třech kategorií. WHO jmenuje např. probodávání, provrtávání, nařezávání (introcize) a vyškrabování, rovněž kauterizaci ženských rodidel.

Obřezaná africká děvčátka a ženy, starší 15 let, jsou z 90% obřezány dle typu I, II a IV, u 10% z nich byl vykonán zásah typu III. Jedná se převážně o státy: Egypt, Guineu, Mali, Sierra Leone, Somálsko, Súdán, Eritreu, Etiopii, Džibuti. Mimo africký kontinent se provádí i v Jemenu, iráckém Kurdistánu, u beduinů v Izraeli, ve Spojených arabských emirátech, Malajsii a v Indonésii. Jen v Africe jsou obřízkou každoročně zmrzačeny 3 miliony děvčátek.¹

Vedle FGM existují i další „škodlivé tradiční praktiky“, které zahrnují všechny formy násilí na ženách, jež jsou činěny v řadě komunit a společnostech po tak dlouhou dobu, že jsou považovány za nedílnou součást jejich kultury. Tyto „kulturní zvyky“ jsou příčinou úmrtí a invalidity milionů žen po celém světě. Vedle mrzačení ženských genitálií, k nim patří např. vražda pro věno a vražda ve jménu „cti“.

Vražda pro věno je kriminální čin, při kterém je žena zavražděna svým manželem nebo příbuzným z nové rodiny, protože její původní rodina není schopna uhradit splátky za věno.

Vražda vykonaná ve jménu cti znamená smytí rodinné hanby krví provinilé osoby, přičemž se tyto vraždy týkají i obětí znásilnění. Žena, která se vzepře rodovým tradicím (odmítne dohodnutý sňatek, baví se s cizími muži, chce se rozvést, má předmanželský styk apod.) je v dotčených komunitách či společnostech vnímána jako hanba pro rodinu i komunitu. Pachatelé bývají obvykle příbuzní oběti, vražda bývá předem naplánována. Vrah provinilé ženy případný trest hrdě nese, protože ví, že si tímto skutkem vysloužil úctu a respekt v celé své komunitě. Například v Jordánsku je až čtvrtina všech vražd spáchána ve jménu cti, tyto ale nejsou dle trestního řádu považovány za vraždy (podobně i v Palestině) a pachatelé, pokud jsou vůbec souzeni (podle dostupných zdrojů většina těchto vražd zůstane neoznámena), dostávají nižší tresty.²

¹ Citace a zdroje: www.lidskaprava.cz, www.who.org - Fact sheet N°241, www.obrezane.cz

² Citace a zdroje: Wikipedie – Honor killing, www.zenskaprava.cz, www.un.org/en/rights